

מכירת חמץ

שְׁבַעַת יָמִים מִצֹּת תֹּאכְלוּ אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שְׂאֵר מִבִּתְיָכֶם כִּי כָל אֶחָד חֻמֶּץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הֵהוּא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד יוֹם הַשְּׁבַעִי (שמות יב, טו)

פסחים כא ע"א: מתנ': כל שעה שמותר לאכול מאכיל לבהמה לחיה ולעופות, ומוכר לנכרי ומותר בהנאתו. עבר זמנו - אסור בהנאתו, ולא יסיק בו תנור וכירים. ר' יהודה אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה, וחכמים אומרים אף מפרר וזורה לרוח או מטיל לים.

תוספתא פסחים ב, ו: ישראל ונכרי שהיו באין בספינה וחמץ ביד ישראל ה"ז מוכרו לנכרי ונותנו במתנה וחוזר ולוקח ממנו [לאחר] הפסח ובלבד שיתנו לו במתנה גמורה.

רמב"ם הלכות חמץ ומצה, פרק ד הלכה ו: ישראל ועכו"ם שהיו באין בספינה והיה חמץ ביד ישראל והגיעה שעה חמישית הרי זה מוכרו לעכו"ם או נותנו לו במתנה וחוזר ולוקחו ממנו אחר הפסח. ובלבד שיתנו לו מתנה גמורה.

טור או"ח, תמח: ושל ישראל שעבר עליו הפסח, אסור בהנאה, אפילו הניחו שוגג או אנוס. ואם מכרו או נתנו לעובד גילולים קודם הפסח, מותר. ובלבד שיתנו לו במתנה גמורה. ורשאי לומר לו עד שאתה לוקח במנה קח במאתים שאקחנו ממך אחר הפסח.

ב"י שם: אם מכרו או נתנו לעכו"ם וכו' תוספתא כתבה הרא"ש בפ' כל שעה ישראל ועכו"ם שהיו בספינה וחמץ ביד ישראל הרי הוא מוכר לעכו"ם או נותנו לו במתנה וחוזר ולוקח ממנו אחר הפסח ובלבד שיתנו לו במתנה גמורה ורשאי ישראל שיאמר לעכו"ם עד שאתה לוקח במנה קח במאתים שמא אצטרך ואקח ממך אחר הפסח וכ"כ הרמב"ם בפ"ד וסיים בה אבל לא ימכור ולא יתן לו על תנאי ואם עשה כן הרי זה עובר על בל יראה ובל ימצא וכתב ה"ה מ"ש ואם עשה כן הרי זה עובר וכו' הוא כפי דעתו שכתב שהמפקיד חמצו ביד עכו"ם עובר בלאו וכבר נתבאר זה בסימן ת"מ: **רבינו ירוחם כתב על תוספתא זו בשם בה"ג ובלבד שלא יערים ואיני מבין דבריו** דהא שרי ליתנו לעכו"ם במתנה ולחזור וללוקחו אחר הפסח ואין לך הערמה גדולה מזו ואפ"ה שרי **מאחר שמוציאו מרשותו לגמרי** ואפשר דשלא יערים דקאמר היינו לומר שלא ימכור לו ולא יתן לו על תנאי וכתוב בת"ה סימן ק"ד מי שיש בידו עניני חמץ ורוצה לתתם לעכו"ם חוץ לבית במתנה גמורה ואותו העכו"ם הישראל מכירו ויודע בו שלא יגע בו העכו"ם כלל אלא ישמור לו עד לאחר הפסח ויחזור ויתנם לו יראה דשרי רק שיתנם לו במתנה גמורה בלי שום תנאי או שימכרם לו מכירה גמורה בדבר מועט אבל מתנה ע"מ להחזיר לא מהני משום חומרא דחמץ כדאיתא בהג"מ בהלכות שבת ונראה מדברי בעל ת"ה בתשובה זו ובתשובה שקודם לה דלא מהני נתינת חמץ לעכו"ם אא"כ הוא עכו"ם שמחוץ לבית:

תרומת הדשן, סימן קל: שאלה: מי שיש בידו עניני חמץ סמוך לפסח, וקשה עליו לבערם ורוצה לתתם לנכרי חוץ לבית במתנה גמורה. **ואותו נכרי הישראל מכירו ויודע בו שלא יגע בהן כלל, אלא ישמרם לו עד לאחר הפסח ויחזור ויתנה לו.** שרי כהאי גוונא או לאו? תשובה: יראה דשרי (-שמותר), רק שיתנם לו במתנה גמורה בלי שום תנאי, או שימכרם לו מכירה גמורה בדבר מועט

רב עמרם גאון (אוצר הגאונים, פסחים מח ע"א): וישראל שמכר חמצו לגוי או שנתנו לו במתנה גמורה, אם משך גוי אותו ואין שם הערמה ואינו רגיל לעשות כן בשאר שנים, **אלא מורע הוא**, מותר לישראל לחזור ולקח ממנו אחר הפסח מן הגוי. מאי טעמא? כיון דקנייה גוי ומשכיה קם ליה ברשותיה, וקימא לן חמץ שלנכרי אחר הפסח מותר באכילה.

מאירי, פסחים ו ע"א: ובתוספתא שנינו: ישראל וגוי שהיו באים בספינה והיה חמץ ביד ישראל, הרי זה מוכרו לגוי או נותנו לו במתנה, ובלבד שלא יערים. **ומשם כתבו קצת גאונים** בישראל שמכר חמצו לגוי או שנתנו במתנה שכל שמשכו הגוי ואין ישראל רגיל לעשות כן בשאר שנים, אלא שאירע לו עכשיו כן, מותר לישראל לקח ממנו אחר הפסח.

המיוחס לריטב"א, פסחים ריש פ"ב: ...והכי איתא בתוספתא, ושם אמרו שרשאי לומר לגוי עד שאתה לוקח במאה קח במאתיים, שמא אצטרך ואקח ממך אחר הפסח, ובלבד שלא יערים, אבל אם הערים, והוא רגיל לעשות כן בכל השנים, למכור לגוי קודם הפסח וליטול לאחר הפסח, קנסין ליה, והוא אסור לו ולכל ישראל אחר הפסח.

שו"ע או"ח תמח, ד: רשאי ישראל לומר לנכרי בשעה חמישית או קודם עד שאתה לוקח חמץ במנה קח במאתים שמא אצטרך ואקחנו ממך אחר הפסח אבל לא ימכור לו ולא יתן לו על תנאי ואם עשה כן הרי זה עובר בבל יראה ובל ימצא:

ב"ח, או"ח, תמח: ובמדינה זו שרוב משא ומתן הוא ביין שרף, ואי אפשר להם למכרם לגוי מחוץ לבית... יש להתיר בענין זה שימכור לגוי כל החמץ שבחדר, וגם החדר עצמו ימכור לגוי.

משנ"ב שם סקי"ב: כתבו האחרונים שאין קפידא בעכו"ם גופא אם הוא דר בביתו או לא אלא עיקר הקפידא שיוציא העכו"ם החמץ מבית ישראל... וכתבו האחרונים דאם יש לו חמץ הרבה וא"א לו להוציאו מביתו ימכור לו גם החדר והיו כמו שמכר לו חוץ לביתו וקנין החדר הוא בכסף עם שטר [ואם ירא לתת לו שטר שמא יעלה בדעתו להחזיק בחמץ ואיכא הפסד מרובה יש לו להתנות עמו שיקנה בכסף בלבד בלי שטר ותנאי מהני בזה לכמה פוסקים ויש לסמוך להקל בכגון זה] וצריך למסור לו המפתח מחדר שמונח בו החמץ כדי שיוכל לכנס בשעה שירצה וליטול את חמצו שנמכר או ניתן לו או שעכ"פ יאמר לו הישראל בכל עת שתראה תוכל ליקח המפתח מחדרך וליכנס בו ליטול את חמצך ואיסור גמור הוא להניח שום חותם או מסגר על החדר או על החמץ כדי שלא יוכל הנכרי ליטול את החמץ דמוכח מזה דכל המכירה לא היה רק הערמה בעלמא ואם עשה כן מתחלה בשעה שמכר אפילו בדיעבד אסור החמץ דלא סמכה דעתיה דעכו"ם ומכ"מ אם בתחלה מכר כדין ואח"כ נתן מסגר על החדר או חותם על החמץ אף שאסור לעשות כן מ"מ אין החמץ נאסר בשביל מה שעשה שלא כהוגן אחר המכירה ועיין בה"ל מה שכתבנו בשם פמ"ג וח"א חלוקי דינים בזה:

חיי אדם (נשמת אדם, כלל קיב, אות ח): הנה בודאי לא התירו דרך זה למכור החמץ אלא על צד הדוחק, שהרי מפקיע ממנו מצות ביעור חמץ, ולכן בק"ק פראג לא נהגו למכרו אלא לעושי יין שרף, אבל לא ללוקחים מהם ומוכרים ולא רשאים לקנות אלא בענין שלא ישאר כלום אצלם... והטעם נ"ל כדי שלא לבטל מצות תשביתו.

שו"ת שואל ומשיב תניינא, חלק ב, סי' ז: והנה ביום ד' קדושים עשרה למב"י הגיעני מכתב מהרב אבד"ק זבארוב הנ"ל ובו מונח העתק מה שכתב חתן הרב הגאון מו"ה אברהם תאומים נ"י אבד"ק בוטשאטש מה שמתנצל ע"ד השטר מכירה שהנהיג לכתוב בכו"ה והנה תורף דבריו שלעכו"ם פרט כל המקומות וכל מיני החמוצים שיש לכל אחד ואף שלא מסר המפתחות הא כיון שיש לו רשות ליקח המפתחות לא אכפת לן מידי דהוה אמוכר דבר שהוא במק"א דאין צריך מסירת המפתח. והנה כל דבריו לא יועילו. אמנם באמת כל השטר מכירה הוא שחוק והיתול כאשר יראה המעיין בזה ואין להאריך.

בא"ח, שנה ראשונה, פרשת צו, אות ט: מי שיש לו חמץ בחנותו ואי אפשר לפנותו מחנותו למכרו לגוי שצריך למכרו בעודו בחנות לגוי, יזהר למכרו כפי הדין שיקבל מן הנכרי מעות ויאמר לו בפירוש שהוא מוכר לו כל החמץ פלוני שיש לו בחנותו, וגם הוא מוכר כל הכלים שמונח בהם החמץ, כי היכי דלא להוי ככליו של מוכר ברשות לוקח דלא קנה, וימסור לו כל המפתחות של החנות ויאמר לו בפירוש שהוא מוסר לו המפתחות כדי שיכנס לחנות בכל עת שירצה ויעשה בחמץ שבתוכו כחפצו ורצונו כאדם העושה בשלו בלי שום מוחה שבעולם מיהו עדיף טפי שלא יעשה דרך מכירה אלא דרך מתנה, שיתן במתנה גמורה ושלמה את החמץ ואת הכלים שמונח בהם לנכרי, וימסור לו את המפתחות של החנות כדי שילך הנכרי ויעשה בחמץ כחפצו ורצונו, מפני שדרך המתנה היא יותר נכונה, דהמכירה אינם עושים כתקנה, וכל זה יעשה בבוקר תקף אחר תפלת שחרית בכדי שלא ישכח מחמת טרדא, ואף על פי שזה הגוי מחזיר לו הכל אחר הפסח ואינו נהנה כלום, אין בכך כלום כיון דבאמת הנכרי קנה כל זה כפי הדין: ואותם שיש להם מיני מתיקה שיש בהם קמח לא ישהו אותם בבית, אלא ימכרו לגוי או יתנו אותם לו במתנה גמורה, ואף על פי שהגוי מחזיר אותם להם אחר פסח, וכן אותם שיש להם דגן שקורין בורג'ל (חטה חלוטה וגרוסה), וכן משקה שקורין "בירה" צריכין למכור לנכרי או ליתנם לו במתנה גמורה ויקחם אצלו לבית. ואם שכחו ולא מכרום או לא נתנום במתנה לנכרי קודם פסח, ועבר עליהם הפסח אסורים בהנאה אחר הפסח. אבל, סוכר הבא מערי אינדיא (הודו) וכן קנד (גושי סוכר שקוף) הבא מערי אירופא וכן מתוק שקורין נבאת (גושי סוכר בדמות בקבוק) מותר להשהותם בבית בפסח ורק אין אוכלים מהם בפסח. ומי שיש לו חמץ בספינה או בשיירה ימכרנו לנכרי במעות ובשטר, ויבא אצל המורה ללמדנו נוסח השטר איך הוא: